

ЕКООРІЄНТОВАНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ: ЗАРУБІЖНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД

Каленський Андрій Анатолійович,
д.пед.н., професор
провідний науковий співробітник
Інститут професійної освіти НАПН України
м. Київ, Україна

Вступ. Європейська екологічна політика бере свій початок з Європейської ради, яка відбулася в Парижі 1972 року, на якій глави держав або урядів заявили про необхідність запровадження спільної екологічної політики, яка сприяла б економічній експансії і закликала до програми дій із збереження довкілля та раціонального використання природних ресурсів. Єдиний європейський акт у 1987 році вперше запровадив законодавчу базу з метою збереження якості довкілля, охорони здоров'я людини та раціонального використання природних ресурсів (Носа, 2017). Надалі розвиток екологічної політики лише посилювався. У грудні 2019 року було презентовано «Європейську зелену угоду» (The European Green Deal), яка мала за мету зробити Європу першим у світі кліматично-нейтральним континентом, частково шляхом розвитку екологічноальтернативних джерел енергії та «зелених» технологій.

Екологічна політика Європейського Союзу захищає довкілля та прагне мінімізувати ризики для погіршення кліматичної ситуації в ньому, здоров'я людини та біорізноманіття. Для країн Європейського Союзу необхідний однаковий рівень координації професійної підготовки, що відбивається в екологічній складовій освіти. Традиційні її види вже не спроможні задовольнити потреби суспільства, ринку праці, що вимагають нові екологічні підходи. Сьогодні значно збільшився попит на послуги у екологічній сфері, що призвело до появи мережі спеціальних закладів освіти. Люди, які стоять перед вибором майбутньої професії, або бажають переорієнтуватися в професійній діяльності, найчастіше обирають сфери, що тісно пов'язанні із збереженням довкілля. Мета роботи. Здійснити теоретичний аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду застосування екоорієнтованих педагогічних технологій у професійній освіті. Матеріали та методи.

При написанні статті нами було використано матеріали Четвертої Європейської конференції міністрів охорони навколишнього природного середовища «Довкілля для Європи», «Європейської зеленої угоди» (The European Green Deal), Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики на період до 2030 року» та інші нормативно-правові акти і наукові праці з питань екологічної освіти. Методи, використані у роботі: аналіз, порівняння, систематизація, абстрагування.

Результати та обговорення. Екологічна освіта, яка послідовно розвивається у країнах Європейського Союзу охоплює комплекс глобальних

проблем людства, стає одним з основних елементів системи загальної освіти, вона виступає найважливішою складовою побудови новітніх відносин у системі «природа – людина – суспільство» та виховання поваги до екологічних проблем довкілля. Вона підрозділяється на загальнокультурну, загальнофахову та професійно орієнтовану екологічну освіту. Загальнокультурна екологічна освіта ґрунтується на взаємодії та інтеграції соціогуманітарного і природничо-наукового знання, метою якого є подальший всебічний розвиток особистості, а саме її морально-екологічної відповідальності, чуйності, співпричетності, небайдужості, гуманності, бережливості, раціональності, доцільності тощо.

Загальнофахова екологічна освіта сприяє подальшому розвитку знань (загальних і спеціальних) про суть явищ природи, взаємодію і взаємозалежність людини, суспільства і природи, формуванню навичок управління, врахування та усунення екологічних проблем.

Завданням професійно орієнтованої екологічної освіти є вдосконалення еколого-професійної компетентності фахівців у залежності від їх спеціальності і умов праці.

Як відомо, у галузі екологічної освіти Європейських країн головними вважаються такі завдання:

- забезпечення освіти щодо питань розвитку і збереження довкілля для людей різного віку;
- включення концепції охорони та розвитку навколишнього природного середовища в усі програми навчальних закладів;
- залучення здобувачів освіти до регіональних і місцевих досліджень у сфері екології;
- заохочення урядів, навчальних закладів, недержавних громадських організацій до підготовки кадрів у галузі раціонального використання природного навколишнього середовища;
- забезпечення місцевих громад щодо вирішення проблем охорони довкілля;
- робота з засобами масової інформації, рекламної індустрії для заохочування більш активної участі населення в обговоренні проблем та перспектив навколишнього середовища.

Як відомо, у країнах Європейського Союзу включення екологічної освіти до освітнього процесу забезпечується різними шляхами, при цьому можна виділити три головні її моделі: екологічна освіта є самостійним предметом (Данія, Ірландія, Велика Британія (Шотландія)); елементи екологічної освіти викладаються у межах певних предметів навчального плану (Франція, Велика Британія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Португалія, Швеція); екологічна освіта здійснюється через міждисциплінарний підхід і представлена у вигляді тем у навчальній програмі (Австрія, Бельгія, Данія, Німеччина, Естонія, Фінляндія). Дослідники М. Швед (2003) та Л. Лук'янова (2007) визначають шість існуючих моделей екологічної освіти зарубіжжя: пізнавально-ціннісну;

гносеологічну; гносеологічно-діяльнісну; інформаційно-особистісну; абстрактно-декларативну; просвітницько-валеологічну.

Отже, огляд різноманітних джерел стосовно зарубіжного досвіду застосування екоорієнтованих педагогічних технологій у професійній освіті, дозволяє зробити висновок, що існують технології, які краще за інші підходять для освіти у галузі раціонального використання природного навколишнього середовища. Типовою їхньою рисою є наголос на процес навчання. Безсумнівно, обрана технологія має відповідати конкретній педагогічній ситуації чи середовищу, яке мають професійно створювати освітяни.

Серед найпоширеніших екоорієнтованих педагогічних технологій у професійній освіті зарубіжжя можна окреслити наступні: дебати, дискусії та вирішення проблемних ситуацій, гра-форум, рольова гра, кейс-метод, проблемноорієнтоване навчання, метод проєктів тощо. Україна, як і інші європейські країни, відповідно до Оргуської Конвенції (підписана 1998 року в м. Оргус (Данія) на Четвертій Європейській конференції міністрів охорони навколишнього природного середовища «Довкілля для Європи»), має забезпечити:

- розвиток законодавчого і правового поля, яке умотивує ефективну участь громадськості в розв'язанні екологічних проблем;
- розвиток сучасних інфраструктурних можливостей, які б дали змогу для посилення екологічної активності суспільства;
- умови щодо включення судової гілки влади для справедливого вирішення екологічних конфліктів та суперечок;
- впровадження та розвиток доступної, прозорої, відкритої системи інформаційних зв'язків та комунікацій, які б забезпечили повний, достовірний, оперативний обмін інформацією щодо екологічних ситуацій.

У свою чергу, прийнятий Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики на період до 2030 року» (2019) визначає, що однією із стратегічних цілей і завдань цієї політики є запровадження екологічної освіти та виховання, усієї просвітницької діяльності з метою формування в суспільстві екологічних цінностей і підвищення його екологічної свідомості. Основними завданнями екологічної освіти в системі професійної є формування: глибоких екологічних професійних знань, умінь і навичок; екологічного фахового мислення; розуміння екологічних проблем на різних рівнях (глобальному, державному, регіональному, галузевому); екологічної відповідальності на основі професійних знань про екологічні проблеми на виробництві, збереження та захист навколишнього середовища; знань і вмінь, що можуть забезпечити креативний підхід до розв'язання екологічних проблем на виробництві; розвиток мотивації й потреби в безпечній та екологічно доцільній трудовій діяльності, формування та усвідомлення необхідності розв'язання екологічних завдань, здатності до багатоаспектної (правової, економічної, морально-етичної тощо) оцінки екологічних проблем та ситуацій. Екологічна освіта, за своєю суттю, має бути тривалим та міждисциплінарним процесом,

вивчати основні проблеми навколишнього середовища, надавати можливість молоді застосовувати власні знання та допомогти їй розглядати довкілля в усій його повноті та розгортанні. Сьогодні у теорії і практиці освітньої діяльності існує велика множина варіантів освітнього процесу. Аналіз чисельних публікацій з цього питання дозволяє виділити істотні та інструментально значущі властивості (ознаки), які можуть стати підставою для класифікації педагогічних технологій: цільова орієнтація, характер відносин викладача і здобувача освіти, організація навчання (способи засвоєння).

На цих засадах можна виділити такі групи (типи) педагогічних технологій, всередині яких виділяються окремі види технологій навчання (Прокопенко, 2018), які можуть стати екоорієнтованими, якщо їхній зміст наповнити цим аспектом, у кінцевому результаті такі технології повинні забезпечити усвідомлення здобувачами освіти: специфіки дії екологічних факторів на живий організм; значення різних видів адаптацій живих істот до навколишнього середовища; роль кругообігу речовини і енергії в процесах 409 взаємодії природного середовища; суть процесу кругообігу речовини в екосистемі як засобу відновлення речовини; взаємозв'язок глобальних, регіональних і локальних проблем; вплив господарської діяльності людини на навколишнє середовище; залежність між станом довкілля та здоров'ям людини; значення прогнозування і моделювання зв'язків суспільства з природними системами; можливостей науки і техніки в здійсненні екологічно доцільної фахової діяльності (Лук'янова, 2003).

Висновки. Отже, здійснивши аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду розроблення й застосування екоорієнтованих педагогічних технологій у професійній освіті, можемо стверджувати, що вони зосереджені на: проведенні заходів із відтворення природовідповідних, екологічно оптимальних умов життя й діяльності усіх учасників освітнього процесу; влаштуванні навколишньої території закладу; створенні «зелених і живих куточків»; участь у природоохоронних заходах; забезпеченні безпеки життєдіяльності (створення безпечних умов навчання та праці; організація професійної підготовки згідно правил поведінки в небезпечних ситуаціях) тощо.

Список літератури:

1. Закон України (1991). «Про охорону навколишнього природного середовища». Законодавство України. Відновлено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>
2. Закон України (2019) «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики на період до 2030 року». Законодавство України. Відновлено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>
3. Каленський, А. (2018). Методологічні підходи до стандартизації змісту професійної освіти. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка*, 16, 27–33.
4. Каленський, А. А. (2005). Методика застосування інформаційних технологій навчання (управління і тактичні дисципліни): навч.-методичний. посібник. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський нац. ун-т».

5. Каленський, А. А. (2022). Концептуальні засади екоорієнтованих педагогічних технологій у професійній (професійно-технічній) освіті. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Серія: педагогічні науки*, 48, 87–94.
6. Концепція екологічної освіти України (2001). Відновлено з: http://burbulatove-dnz.kh.sch.in.ua/napryamok_roboti_dnz/konceptsiya_ekologichnoi_osviti_ukraini/
7. Лузан, П. Г., Каленський, А. А. (2014). *Методи і форми організації навчання фахівців аграрної галузі : навчальний посібник*. Київ : Логос.
8. Лук'янова, Л. Б. (2003). Впровадження сучасної технології екологічних знань у ПТНЗ. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*, 3, 230–235.
9. Лук'янова, Л. Б. (2004). Методологічне осмислення змісту екологічної освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*, 6, 115–122.
10. Носа, А. М. (2017). Особливості формування, розвитку та здійснення спільної екологічної політики Європейського Союзу як інструменту забезпечення екологічної безпеки світового співтовариства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 13, 56–61.
11. Швед, М. (2003). Тенденції розвитку зарубіжної екологічної освіти. *Вісник Львівського ун-ту. Серія педагогічна*, 17, 167–174